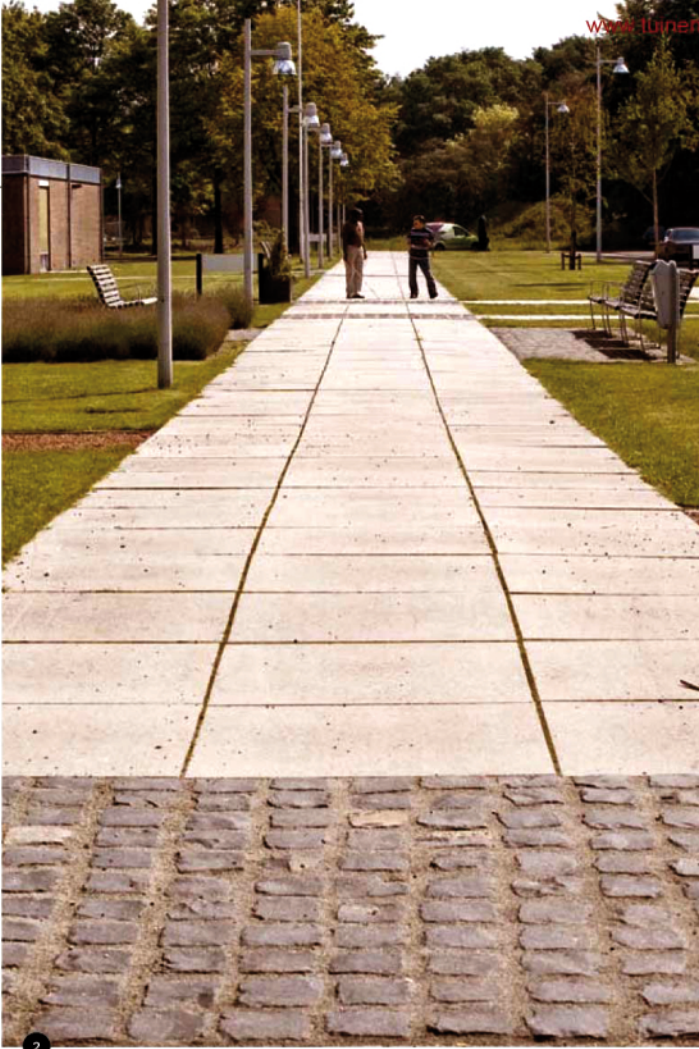
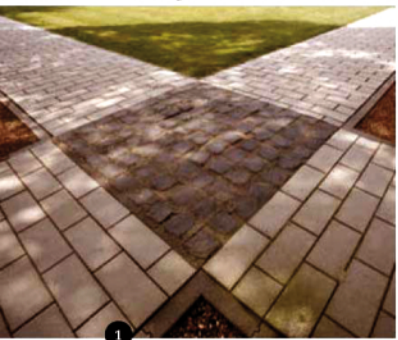

Omgaan met beperkingen

Visio Het Loo Erf • Apeldoorn

1 De zijpaden die vanaf het hoofdpad naar de gebouwen leiden, zijn bestraat met lichtgrijze 30 x 15 cm trottoirtegels met een klein facet. Daarmee bereik je volgens Bosch een vast en stevig oppervlak. Voor de beheerpaden is rood gravel gebruikt. Dit materiaal voelt duidelijk anders aan en geeft daarmee het signaal af dat de paden niet bij de dagelijkse route horen.

2 Een 3 m brede wandelstrip doorkruist van west naar oost het terrein van het revalidatiecentrum en ontsluit de verschillende gebouwen op een eenduidige manier. Auto's zijn er verboden, zodat de blinde en slechtziende cliënten zich er veilig weten.

In rechte lijn van A naar B

Voor volwassenen die plotseling blind worden lijkt de wereld ineens bezaaid met hindernissen. Om hen op het revalidatiecentrum Visio Het Loo Erf geen strobeed in de weg te leggen, ontwierp veenenbos en bosch landschapsarchitecten een eenvoudige wandelstrip met heldere oriëntatiepunten. In een rechte lijn van A naar B. Zonder opsmuk.

Tekst Miranda Vrolijk • Beeld Gerdien de Nooy

Veilig, dat is hét kenmerk van de buitenruimte van Visio Het Loo Erf in Apeldoorn. Volwassenen die op latere leeftijd blind of slechtziend zijn geworden, komen hier terecht om te revalideren. Of in de woorden van landschapsarchitect Jeroen Bosch 'om met hun nieuw verworven beperking om te gaan'. Dat deze mensen te kampen hebben met grote onzekerheid en een verlies aan zelfvertrouwen, is niet moeilijk voor te stellen. „Mensen zijn onthand, ze moeten zich hier snel thuis en op hun gemak voelen. Daarom is het terrein zo ingericht dat ze na één keer weten hoe het werkt.”

Het ontwerp van bureau veenenbos en bosch in Arnhem blinkt uit door zijn eenvoud. Van rand tot rand bestaat het langgerekte terrein uit gras met centraal daarin een heldere wandelstrip die de twee uiteinden ervan verbindt: van het sportveld enerzijds tot het Omega-gebouw anderzijds. Gebruikers lopen zo in een rechte lijn van A naar B. De gebouwen langs de strip worden allemaal op dezelfde manier ontsloten.

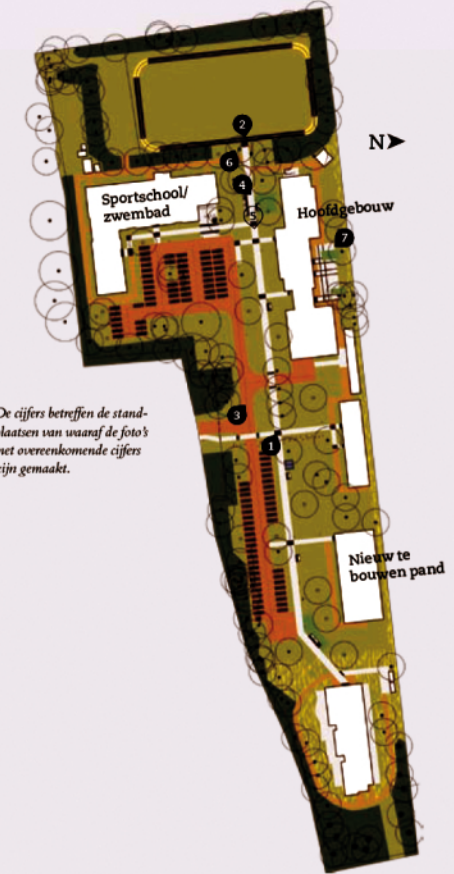
Parallel aan het wandelpad loopt een rijweg die naar de parkeerplaatsen leidt. Slechts op één plek kruist die weg het wandelpad. Dit is echter bestemmingsverkeer dat bijvoorbeeld de keuken komt bevoorraden. „Dat was de kernvraag van de opdracht”, zegt Bosch, „hoe de auto's en de cliënten van elkaar te scheiden.” In het L-vormige gebouw zijn namelijk een sportschool en een zwembad gevestigd, die gedeeld worden met 'gewone gebruikers'. Zij betreden het terrein veelal met de auto. Met de ingetogen vondst van de rechte lijn en de strikte scheiding tussen auto's en voetgangers wist de landschapsarchitect in 2005 de opdrachtgever te overtuigen.

Destijds was besloten om het gehele terrein dat in de jaren zeventig is ingericht een grondige opknappbeurt te geven. Een groot W-vormig gebouw dat midden op het grondgebied van Visio Het Loo Erf stond, werd gesloopt. In de toekomst wordt dit vervangen door een nieuw pand dat aan de rand van het gebied komt te staan. Daarmee heeft het terrein een heldere stedenbouwkundige opzet gekregen omdat alle gebouwen zich aan de grenzen bevinden. Het groen rondom de bebouwing dat voornamelijk uit heesterbeplanting en bosplantsoen bestond, was het centrum inmiddels te onderhoudsintensief geworden. Bovendien maakte de beplanting het terrein er niet overzichtelijker op. Ook die moest daarom op de schop.

Geen kakafonie aan signalen

Bosch heeft in zijn ontwerp het er niet bovenop willen leggen dat de ruimte voor mensen met een visuele beperking is. „Het moet ook mooi zijn voor kijkers, en geen kakafonie aan signalen worden.” In de paden zijn daarom niet de gebruikelijke ribbeltegels gebruikt die blinden en slechtzienden helpen oriënteren, maar andere materialen. Het hoofdpad dat het gehele grondgebied doorkruist en nu voor de helft is aangelegd, bestaat uit grote lichtgrijze betontegels. Die steken af ten op zichte van het gras, enerzijds uiteraard omdat de materialen heel anders aanvoelen, maar anderzijds ook omdat slechtzienden gras als donker ervaren.

De zijpaden die vanaf het hoofdpad naar de gebouwen leiden, zijn bestraat met lichtgrijze 30 x 15 trottoirtegels met een klein facet. Op de kruisingen is donker natuursteen toegepast. ▶

De cijfers betreffen de standplaatsen van waaraf de foto's met overeenkomende cijfers zijn gemaakt.

Foto: Rem Kramhorst

Jeroen Bosch, veenenbos en bosch landschapsarchitecten, www.veenenbosbosch.nl

Technisch advies door SmitsRinisma in Zutphen
Aanleg en onderhoud door Verhoeve Groep in Hoog-Keppel

Omgaan met beperkingen

Visio Het Loo Erf • Apeldoorn

3 In het midden van de rijweg die parallel aan het hoofdpad loopt, heeft Bosch een molgoot aangebracht. Automobilisten rijden daardoor hooguit 20 à 30 km/u omdat bij een hogere snelheid de auto te veel hobbelt. Rechts leidt de weg naar de dienstingang voor onder meer de bevoorrading van de keuken. Dit is de enige plek waar de rijweg de hoofdstrip kruist.

4 Het hoofdpad is uitgevoerd in lichtgrijze 1 x 1 m betontegels met kruisingen van ruwe zwarte graniettegels van 20 x 20 cm. Bosch zou bij een volgend project niet meer voor de betontegels kiezen omdat die in de loop van de tijd kleine oneffenheden vertonen. Hij zou het pad nu in beton gieten met dilatatievoegen om de 6 tot 10 m, omdat dit een egalier oppervlak oplevert.

5 Langs de wandelstrip staan verschillende banken, waarvan één in de geurende lavendelborder. Ze staan op ruime afstand van de strip zodat er veel ruimte is om de benen te strekken. Dit voorkomt dat wandelaars op het pad over de benen struikelen.

6 Het pad eindigt bij het sportveld waar cliënten kunnen wandelen of hardlopen. De zwarte graniettegels geven aan dat ze het grasveld hebben bereikt. De ribbels op het asfaltpad zijn later aangebracht als markering voor het begin van het wandelpad. De ingang wordt geflankeerd door een wild bloemenmengsel dat 1 à 2 keer per jaar gemaaid wordt.

Dit contrasteert zowel in reliëf als in kleur: glad ten opzichte van ruw en licht tegenover donker. Dit helpt zowel blinden die op hun tastzin afgaan alsook slechtzienden, die nog contrasten onderscheiden. Door middel van het tellen van de kruisingen weten ze waar ze zijn. „Het doel is dat cliënten met het pad gemakkelijk zelfstandig hun weg vinden, we wilden geen hulpbehoefte creëren.” Het traject is dan ook volkomen drempelloos, zodat ze nergens een smak kunnen maken.

Vooral functioneel

Langs het hoofdpad is een extra oriëntatiepunt aangebracht in de vorm van een geurende lavendelborder. In de toekomst komt daar nog een klaterende waterfontein en een extra plantenvak bij wanneer ook de tweede helft van het pad wordt aangelegd. „Maar met die extra oriëntatiepunten zijn we terughoudend geweest, want de opdracht was zeker niet om een tuin der zintuigen te maken. Mensen verblijven hier immers maar voor een korte periode. Het moest dus vooral functioneel zijn”, legt Bosch uit.

De cliënten zouden zich in het voorjaar ook nog kunnen oriënteren aan de hand van de geurende bloesem van de vier lindes die ter hoogte van de terrein-ingang langs het hoofdpad staan. Dit zijn de enige bomen die zich dicht naast de strip bevinden. De rest is zoveel mogelijk verwijderd omdat de donkere vlekken die zij door hun

schaduw op het pad veroorzaken bij slechtzienden voor verwarrend zorgen. „Daardoor is het wel wat kaal geworden”, beaamt Bosch. Dat de lindebomen van de kaalslag zijn uitgezonderd, komt omdat zij zich ten noorden van de strip bevinden en hun schaduw zodoende niet over het pad werpen. Verder van het pad af zijn wel een aantal nieuwe eiken en berken aangeplant.

Voor de keuze van de materialen heeft Bosch zich laten informeren door de facilitair manager van Visio Het Loo Erf, Gerrit Onderstal (zie kader hiernaast) en een therapeut van het centrum. Zo leerde hij van hen dat de meeste slechtzienden gras als donker ervaren. Daarnaast legden zij hem uit dat je behalve complete blindheid wel zo'n twintig soorten slechtziendheid hebt. Zo ziet de een alles door een gaatje en een ander kan alleen nog maar wazige vlekken zien. „Voor het ontwerp ben ik op zoek gegaan naar de gemeenschappelijk deler”, zegt de tuinen-landschapsarchitect.

Om te controleren of zijn ontwerp voldeed, heeft Bosch hem behalve aan de directie van het centrum en een aantal van de cliënten ook aan een ex-architect voorgelegd die op latere leeftijd blind is geworden. Hij deed dit door middel van een 'tastbare' maquette: de rijweg voor het autoverkeer bestond hierin uit schuurpapier, het hoofdpad uit zacht bescherm-papier, de bomen waren vervaardigd uit isolatiedraad en de boswal uit schuurspans. „En volgens hem werkte het plan.” ●

7 Achter het hoofdgebouw heeft Bosch het bestaande terras vergroot. De verharding bestaat uit lichtgrijze 1 x 1 m betontegels met daarin gidslijnen van zwart graniet. Diverse plantvakken waarin enkele soorten - onder andere *Polystichum setiferum* - massaal zijn toegepast doorbreken de verharding. De houten blokhuut dient als rokershok. Bosch had een andere overkapping op het oog, maar kan de humor van het detonerende Gamma-huisje wel inzien: „De gebruikers zien het toch niet.”

‘Mensen voelen zich hier veilig’

Gerrit Onderstal is als facilitair manager werkzaam bij Visio Het Loo Erf in Apeldoorn. Hij legt uit dat Koninklijke Visio de overkoepelende organisatie is van verschillende revalidatiecentra, dagbestedingen en steunpunten voor blinden en slechtzienden verspreid over het land. Visio Het Loo Erf is de enige plek die intensieve revalidatie aanbiedt aan volwassenen die op latere leeftijd te kampen krijgen met een visuele beperking.

Zo'n 40 tot 50 mensen verblijven van maandag tot en met vrijdag op het centrum om te leren reïntegreren in de maatschappij. Zij moeten bijvoorbeeld omgeschoold worden omdat ze hun huidige baan niet meer kunnen uitoefenen; ook krijgen ze psychische begeleiding hoe met hun beperking om te gaan. Daarnaast leren ze zich zelfstandig in het verkeer te begeven. Een basisrevalidatie duurt achttien weken. Het verblijf kan echter verlengd worden wanneer iemand voor een bepaald onderdeel meer tijd nodig heeft.

Hij legt uit dat het revalidatiecentrum een aantal jaar geleden voor veenenbos en bosch koos omdat hun ontwerp het meeste aansprak. Een bouwadviesbureau had Visio Het Loo Erf drie namen van tuinen- en landschapsarchitectenbureaus aan de hand gedaan. Die werden alledrie uitgenodigd voor een gesprek en het maken van een eerste schetsontwerp; het Arnhemse bureau was daarin de uitblikker.

Volgens Onderstal is het bureau erin geslaagd aan alle wensen van het centrum te voldoen: het terrein is volgens hem overzichtelijk en onderhoudsvriendelijk. Maar bovenal is het een plek geworden waar mensen zich veilig voelen. „Op het rechte pad met de duidelijke afslagen kunnen ze makkelijk hun weg vinden, zonder dat ze bang hoeven zijn voor overstekende auto's.” Wel plaatst hij de kanttekening dat dit per cliënt kan verschillen. Samen met een bewegingsagoog leren ze het pad te gebruiken. „Dan blijkt dat de één hierin veel zelfverzekerder is en het na één keer alleen durft en de ander heeft er weken voor nodig.”